

Mer direktdialog

TOMAS OHLIN

Informationssamhällets tekniska hjälpmedel har ökat möjligheten till en direktdialog mellan myndighet och medborgare. Förutsättningen är emellertid, att alla får tillgång till den nya teknologin, och att de nya nätverken ställs i demokratins och medinflytandets tjänst. Ett sätt att påskynda utvecklingen i denna riktning skulle kunna vara att subventionera distributionen av persondatorer till de grupper som idag tenderar att ställas utanför den offentliga samhällsdialogen.

MORGONDAGENS SAMHÄLLE MÅSTE bli ett samhälle med bättre kontakt än dagens. Bättre kontakt mellan människorna sinsemellan och mellan medborgaren och hennes institutioner. Och hur ska vi åstadkomma det? Det handlar inte bara om budskapets innehåll, om själva informationen, utan också om form och redskap för att skapa kontakt.

Vi behöver telefonen för att kunna nå tvärs över bäcken, över gatan, över Atlanten. Telefonen har visat sig vara ett utmärkt redskap för att skapa mänsklig kontakt, snarare än att rationalisera bort den – som man först befarade vid sekelskiftet. Inget land i världen har idag fler telefoner per capita än Sverige.

Numera har snart var och en sin egen persondator och allt fler kopplar upp sig till Internet eller något annat nätverk. Persondatorn är ett verkligt kontaktredskap, ett slags flerdimensionell telefon som kan stödja och distribuera både det skrivna och det talade ordet. 1994 såldes över en halv miljon persondatorer här i landet. 1995 blir det fler än så.

Nu är det dags att på allvar börja

Thomas Ohlin är fil.lic. och var huvudsekreterare i IT-kommisionen 1994

använda datorerna för demokratisk samverkan. Det är först när vi använder dessa redskap till att skapa kontakt som vi kan ta ett sådant steg. På senare tid har en hel del skett i anknytning till datanäten och mycket är fortfarande på väg. Låt oss försöka sammanfatta:

Utbildningen ändrar skepnad och blir i allt högre grad oberoende av tid och rum. Nya typer av jobb dyker upp och informationstjänsternas omfattning ökar. Arbetslivet kan göras mer rationellt och hänsynsfullt. Samhällsservice kan föras ut snabbare, vård och omsorg effektiviseras. Kulturen tar nya former, fritiden bygger på en större kunskap och insikt om naturen och miljön runt knuten.

Varuproduktionen effektiviseras och tjänsterna förmedlas alltmer via datanät. Mindre kapital behövs genom att företagets reaktionstid på beställningar minskar, lagren blir mindre, kontakterna med underleverantörer blir effektivare och kunskapen om marknaderna ökar. De anställas samverkan och inflytande ökar. Med dagens anpassningsbarhet kan massproduktionen ersät-

tas av skräddarsydd produktion i små enheter. Skalfördelarna minskar i värde.

Den resurs som är själva hjärtpunkten i allt detta är naturligtvis kunskap. Vi blir allt mindre beroende av penningflöden. Bankerna förmedlar bilder av pengar, medan mynten ligger orörda. Det är *bilden* av penningsejden som är dagens valuta.

Det är också viktigt att tänka på de många brutna staket som nu finns och på de broar som byggts. Fysiska gränser överbyggs av de snabba transportsystemen och resandet är långt mer naturligt idag än för bara en generation sedan. Politiska murar faller när informationen börja sippra in och kraven på demokratiskt inflytande inte längre går att hejda.

Masskommunikationen är numera världsomspännande och viktiga informationsflöden mellan människor, företag och institutioner använder dessa globala datanät.

Men alla berörs inte på samma sätt och tillgången till de nya resurserna är inte jämlik. Några har mycket, medan de många har alldeles för lite. Trots att det idag finns översättningsmaskiner drabbas många människor av språkförbistring. Den utbildning som finns är långtifrån tillräcklig och än så länge är det ytterst få som verkligen förmår rå över tekniken. Det är inte många

som själva kan koppla upp sig på datanäten. Flertalet medborgare är helt beroende av de tekniska experterna för att kontakten med de nya näten ska fungera. Det är knappast demokratiskt tillfredsställande.

Detta är en variant av det informations-samhälle som Alvin Toffler en gång kallade "den tredje vågen". Men hur berörs egentligen det politiska livet av dessa former? Förvisso är den offentliga förvaltningen på väg att rationaliseras, men vad händer med de rent politiska kontakterna?

Fortfarande riktas kameror och mikrofoner mot talarstolarna i radio och teve. Envägskommunikation och politisk underhållning är alltjämt vanlig ute på torgen och i parkerna. De politiska partierna arbetar i stort sett på samma sätt som i går. Affischer, banderoller och valsedlar när det är dags. Men något håller på att hända. De grundläggande ideologierna ligger naturligtvis fast. Men de uttolkas på nya sätt, placeras i nya sammanhang som söker nya former.

DET ÄR DAGS ATT PÅ ALLVAR BÖRJA använda datanäten politiskt. Vi måste utveckla de nya formerna så att de blir stabila och ansvarsfulla innan snabba, emotionella politiska klippare tar initiativet. Först och främst gäller det insynen och upplysningen. När vi nu träder djupare in i Europa utsätts vår ofentlighet för en rad frågor. Det är viktigt att vi står fast vid vår offentlighetsprincip och inte låter den naggas i kanten. Våra allmänna databaser ska inte täckas över, utan tvärtom öppnas upp allt tydligare för allmänheten. Rikstrycket, myndighetsinformationen och de lokala politiska händelserna—allt detta måste bli betydligt lättare att umgås med. Information Rosenbad och Samhällsguiden måste bli var individs text.

Ska vi också skapa mer direkta former av demokrati eller inte? Frågan är fel ställd. Det är inte *om* utan *hur*. Hur kan vi öka graden av deltagande och vem ska organisera det hela? Det ökade deltagandet måste bli mer personligt och mindre institutionellt.

Det är dags att planera för den dag då varje medborgare har sin egen nätknytning. Internet till envar! Detta skulle underlätta för människor att organisera sig, att bilda opinion, att ta politisk kontakt.

I vårt land har vi medborgarkontor,

efter förebild från bl a Danmark. Dessa utvidgade bibliotek erbjuder medborgarna samhällsinformation av olika slag, liksom hjälp med rätt blankett, med enkla skattefrågor och polisiära ärenden, försäkringskassefrågor m m. Medborgarkontorens uppgift är både att effektivisera förvaltningen och att svara på samhällsfrågor från medborgarna, att etablera samhällskontakt.

En hel del av medborgarkontorens informationstjänster kan förmedlas via datanät. Än är dessa inte samordnade och lika lättillgängliga, men här pågår arbete på olika håll. Allt fler rådgivar- och agentsystem dyker också upp. Ju mer som läggs in på näten desto svårare blir det att kunna hitta rätt.

DET ÄR ETT GRUNDLÄGGANDE DEMOKRATISKT önskemål att varje medborgare har egen praktisk och ekonomiskt rimlig nätkontakt. Vi har i vårt land telenät som är tekniskt tillfredsställande för fundamentala politiska kontakter. Än så länge handlar det i första hand om att förmedla textbudskap, men snart ökar kraven på bildkommunikation.

Och ekonomiskt? Varje medborgare har inte personator än och än mindre någon programvara för Internet. Här kan vi räkna med prissänkningar, eftersom konkurrensen på marknaden är intensiv. Men alla medborgare kommer inte samtidigt att få denna kontaktmöjlighet. Man kan diskutera om ett visst samhällsstöd då bör komma i fråga. Här är en del punktvisa insatser naturliga, såsom stöd åt vissa grupper, t ex handikappade. Andra som kan behöva pedagogiskt eller tekniskt stöd är invandrare med språkproblem.

En demokratisk förhoppning är att den period då alla ännu inte har nätkontakt blir så kortvarig som möjligt.

Men frågan är också om kontakterna via datanät verkligen kommer att fungera i praktiken och om människor är villiga att avsätta tid och delta i de nya formerna. Vi vet från dagens e-post och textkonferenser att man ofta måste känna sig starkt motiverad för att delta.

En fungerande demokrati kommer emellertid många att vilja delta när det handlar om den egna sociala omgivningen och om lokala politiska beslut. Ändå är det en utmaning att få igång ett sådant deltagande. Förmodligen kan det ske genom att vi verkligen fördelar inflytandet och inte bara diskuterar. Beslutsfattandet måste kunna ske med hänsyn till de deltagande gruppernas synpunkter. Det gäller med andra ord att inse vikten av att verkligen lyssna.

HUR KRÄVANDE KAN DETTA VIDGADE deltagande då bli för medborgarna? Är det demokratiska utfallets kvalitet avhängigt av antalet tillfällen då man deltar, så att fler kontakter automatiskt borgar för bättre demokrati? På vilket sätt kan i så fall deltagandet organiseras? Bör mötesledare i näten utses i nätknutna val? Hur bör en kontinuerlig avrapportering och dokumentation av dialogerna utformas? Och hur ska ingångarna för deltagarna göras maximalt tillgängliga?

Politisk nätsamverkan är förmodligen särskilt lämpad för olika minoriteter, där man genom att organisera sig på näten kan bilda allt större grupper och utöka sitt inflytande. Det är mycket lättare att organisera sig på näten än utanför. Tillfälligt bildade intressegrupper kan agera starkt under en tid, för att därefter dämpa tonen och skiljas åt. Rådgivande samverkan av detta slag kan skapa en större demokratisk tillfredsställelse än idag.

De nya näten innebär möjligheter för minoriteter och det är sannolikt att nya politiska dimensioner då får en

Politisk nätsamverkan är förmodligen särskilt lämpad för olika minoriteter, där man kan bilda allt större grupper och utöka sitt inflytande

chans att vitalisera de nuvarande.

Det är viktigt att vara påläst inför det mer direkta demokratiska deltagandet. Därför är samhällsdatabaserna fundamentala i sammanhanget. Det är där vi måste börja. Själva kontaktnäten kommer att växa naturligt. ◇